

AVRUPA
KOMİSYONU

Gayriresmî tercüme

Strazburg, 19.10.2021
COM(2021) 644 nihai

**AVRUPA PARLAMENTOSUNA, KONSEYE, AVRUPA EKONOMİK VE SOSYAL
KOMİTESİNE VE BÖLGELER KOMİTESİNE SUNULAN KOMİSYON
BİLGİLENDİRMESİ**

AB Genişleme Politikasına İlişkin 2021 Bilgilendirmesi

{SWD(2021) 288 nihai} - {SWD(2021) 289 nihai} - {SWD(2021) 290 nihai} –
{SWD(2021) 291 nihai} - {SWD(2021) 292 nihai} - {SWD(2021) 293 nihai} –
{SWD(2021) 294 nihai}

(Türkiye'ye ilişkin Bölümler)

Bu metin, AB Komisyonunun AB Genişleme Politikasına İlişkin 2021 Bilgilendirmesi'nin Türkiye'ye ilişkin bölümlerinin gayriresmî tercümesidir. Metindeki görüş, değerlendirme ve ifadeler AB Komisyonuna ait olup, yayımlanması Başkanlığımızca kabulü anlamına gelmemektedir.

AB Genişleme Politikasına İlişkin 2021 Bilgilendirmesi

I. GİRİŞ

Bu Bilgilendirme ile, Ekim 2020'de kabul edilen son Genişleme Paketi'nden bu yana kaydedilen gelişmeler değerlendirilmektedir. Batı Balkanlar ve Türkiye tarafından kaydedilen ilerleme, karşılaşılan zorluklar ve ele alınması gereken reformlar incelenmekte ve önümüzdeki dönem için sonuç ve tavsiyeler ortaya konulmaktadır. AB ve bölgedeki gelişmeleri etkileyen Kovid-19 küresel salgını dâhil olmak üzere, özel koşullar dikkate alınmaktadır.

...

Kovid-19 küresel salgını konusunda işbirliği yapılması ve dayanışma sergilenmesi amacıyla, AB tarafından **finans edilen salgına karşı ilk müdahale** tedbirleri, salgının baş göstermesinin hemen ardından uygulamaya konulmuştur. Avrupa Birliği, Kovid-19 küresel salgınının önlenmesi ve tedavisi ile ekonomik ve sosyal etkilerinin azaltılması amacıyla, şu ana kadar 105 milyon avronun üzerinde AB fonunu aktarmıştır. Özellikle, Sığınmacılar için AB Mali İmkânı kapsamında, mültecilerin Kovid-19 küresel salgını ile ilgili ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla, yaklaşık 64 milyon avro aktarılmıştır. Türkiye, aşı sertifikasının Türkiye ve AB arasında karşılıklı olarak tanınmasına imkân veren AB Dijital Kovid-19 sertifika sistemine ilk olarak dâhil olan ülkeler arasında yer almıştır. Ağustos 2021'de Türkiye, Ege ve Akdeniz kıyı bölgelerinde çıkan yangınlara müdahale için uçak talep ederek AB Sivil Koruma Mekanizması'nı etkin hâle getirmiştir.

Önemli gelişmelere genel bir bakış

...

Türkiye, AB'ye aday bir ülkedir ve göç, terörle mücadele, ekonomi, ticaret, enerji ve taşımacılık gibi önemli ortak çıkar alanlarında Avrupa Birliği için hâlâ kilit bir ortaktır.

2021'de Türkiye ile diyalog ve işbirliği artmıştır. "AB-Türkiye arasındaki siyasi, ekonomik ve ticari ilişkilerin durumu" başlıklı Ortak Bildiri¹, Yüksek Temsilci ve Komisyon tarafından 20 Mart 2021 tarihinde Avrupa Birliği Zirvesine sunulmuştur. Bu temelde AB liderleri, mevcut gerilimin azaltılmasının sürdürülmesi ve Türkiye'nin yapıcı bir şekilde yer alması koşuluyla ve son AB Zirvelerinin sonuçlarında öne sürülen koşullara tabi olmak kaydıyla, bazı ortak ilgi alanında işbirliğini artırmak amacıyla AB'nin, Türkiye ile kademeli, orantılı ve geri çevrilebilir bir ilişki kurmaya hazır olduğunu ifade etmiştir. Bu bağlamda, iklim, göç ve güvenlik konularında yüksek düzeyli diyaloglar gerçekleştirilmiştir ve bunu daha sonra sağlık konusunda gerçekleştirilecek diyalog izleyecektir. AB Zirvesi, AB'nin, Doğu Akdeniz'de istikrarlı ve güvenli bir ortam sağlanmasının ve Türkiye ile iş birliğine dayalı ve karşılıklı çıkarları gözetilen bir ilişki geliştirilmesinin stratejik menfaatine olduğunu yinelemiştir. Aynı zamanda AB liderleri, AB'nin ve Üye Devletlerin çıkarlarını savunma konusundaki taahhütlerini tekrar teyit etmiştir.

Mart 2016 tarihli **AB-Türkiye Mutabakatı**, sonuç vermeye devam etmiştir ve göç konusunda işbirliği açısından hâlâ kilit bir çerçeve teşkil etmektedir. Türkiye, dünyada en fazla mülteci nüfusunun olduğu ülke olarak, Suriye ve diğer ülkelere yaklaşık dört milyon mülteciye ev sahipliği yapma konusundaki övgüye layık çabalarını sürdürmüştür. Bununla birlikte, Mart 2020'den başlayarak Türkiye'nin tek taraflı olarak düzensiz göçmenlerin iadelerini askıya alması ve Yunan adalarından gelen sığınmacıları reddetmesi, Kıbrıs ve İtalya'ya giden alternatif kaçakçılık rotalarının oluşması nedeniyle, Mutabakat'ın uygulanması konusunda sorunlar

¹ JOIN(2021) 8 nihai/2

yaşanmıştır. Genel olarak, Türkiye ve AB arasındaki yasa dışı sınır geçişlerinin sayısı, AB-Türkiye Mutabakatı'nın kabul edildiği tarihten öncesine kıyasla, kayda değer şekilde düşük kalmıştır.

AB, Türkiye'deki mültecilere ve onlara ev sahipliği yapan halka önemli mali destek sağlama konusundaki taahhüdünü yerine getirmeye devam etmiştir. Türkiye'deki Sığınmacılar için AB Mali İmkânı kapsamında 6 milyar avro aktarılmıştır. AB Mali İmkânı'nın operasyonel bütçesinin tamamı 2020 sonunda sözleşmeye bağlanmış ve Ağustos 2021'e kadar 100'den fazla projeye birlikte 4,2 milyar avronun üzerinde bir meblağ serbest bırakılmıştır. AB Mali İmkânı ile 1,8 milyon mültecinin temel ihtiyaçları karşılanmış, 700.000 mülteci çocuğun okula gitmesine yardım edilmiş, 363 okulun inşası gerçekleşmiş ve 18.000.000'den fazla birinci basamak sağlık muayenesi hizmeti sunulmuştur. Haziran'da Komisyon, 2020'da kullanıma sunulan 0,5 milyar avro tutarındaki insani yardım finansmanına ek olarak, 2021-2023 dönemi için ilave 3 milyar avro tutarında bir paket tahsis edilmesini önermiştir. Bu, özellikle Türkiye'nin doğu sınırında olmak üzere, göç yönetimi ve sınır kontrolüne yönelik finansmanı kapsayacaktır. Bölgedeki mültecilerin durumu, Kovid-19 küresel salgını ve müteakip ekonomik zorluklar sebebiyle ciddiyetini koruyacak ve hatta daha da kötüleşecektir. Afganistan dâhil olmak üzere, bölgedeki diğer yerlerden gelen göç akınları ilave ihtiyaçlara neden olabilir. Ancak Türkiye, **demokrasi, hukukun üstünlüğü, temel haklar ve yargı bağımsızlığı konularında yaşanan ciddi gerilemeyle** birlikte Avrupa Birliği'nden daha da uzaklaşma eğilimini tersine çevirmemiştir. AB liderleri, siyasi partilerin, insan hakları savunucularının ve medyanın hedef alınmasının insan hakları için büyük bir engel teşkil ettiğini ve bu durumun, Türkiye'nin demokrasiye, hukukun üstünlüğüne ve kadın haklarına saygı gösterme yükümlülüğüne aykırı olduğunu vurgulamıştır. Bu konulara ilişkin diyalog, hâlâ AB-Türkiye ilişkilerinin ayrılmaz bir parçasıdır.

AB ve Türkiye, **Gümrük Birliği'nden** faydalanmaya devam etmektedir. İkili ticaret hacmi ve AB'nin Türkiye'nin dış ticaretindeki göreceli payı biraz artmıştır. Ancak Komisyon yoğun bir şekilde sürece dâhil olmasına rağmen, Türkiye, Gümrük Birliği'nin düzgün işleyişini engelleyen bir dizi ticari sorunu ele almamıştır. Türkiye'nin giderek daha iddialı olmaya başlayan **dış politikası**, özellikle çevresindeki bölgesel ihtilafların çoğuna müdahalelerde bulunması ve askerî müdahalelere verdiği destek nedeniyle, AB'nin Ortak Dış ve Güvenlik Politikası kapsamındaki öncelikleriyle ve geniş anlamda AB çıkarlarıyla ters düşmeye devam etmektedir. Haziran 2021'de AB liderleri, AB ve Türkiye'nin bölgesel barış ve istikrara yönelik ortak çıkarları doğrultusunda, AB Zirvesinin Türkiye'den ve tüm aktörlerden bölgesel krizlerin çözümüne olumlu yönde katkıda bulunmalarını beklediğini belirtmiştir.

İyi niyetli diyalog yürütülmesinin yanı sıra, AB'nin çıkarlarına aykırı olan ve uluslararası hukuku ve AB Üye Devletlerinin egemenlik haklarını ihlâl eden tek taraflı adımlardan kaçınılması, Doğu Akdeniz'de istikrarlı ve güvenli bir ortam sağlanması ve Türkiye ile AB arasında işbirliğine dayalı ve karşılıklı çıkarları gözetilen bir ilişki geliştirilmesi açısından mutlak bir gerekliliktir. Tüm fikir ayrılıkları, barışçıl diyalog ve uluslararası hukuka uygun olarak çözüme kavuşturulmalıdır.

AB, Türkiye'nin tek taraflı adımlarını ve Türkiye Cumhurbaşkanı ile Kıbrıs Türk toplumu liderinin, 20 Temmuz 2021 tarihinde Kıbrıs'taki kapalı Maraş'ın bir kısmının daha açılması hakkındaki açıklamalarını şiddetle kınamıştır. AB, Ekim 2020'den itibaren Maraş ile ilgili olarak atılan tüm adımların derhal geri çevrilmesi için çağrıda bulunmuştur.

AB **mali desteği**, aday ülkelere ve potansiyel aday ülkelere, AB'nin değerlerine ve kademeli olarak AB'nin kurallarına, standartlarına, politikalarına ve uygulamalarına uyum sağlamak için gerekli siyasi, kurumsal, yasal, idari, sosyal ve ekonomik reformları kabul etmesi ve uygulaması

konusunda yardımcı olmakta ve böylece bu ülkelerin istikrar, güvenlik ve refahına katkıda bulunmaktadır.

Haziran 2021'de, **Konsey ve Avrupa Parlamentosu, Katılım Öncesi Yardım Aracı (IPA III) Tüzüğü**'ne ilişkin Komisyon önerisi üzerine, siyasi uzlaşya varmıştır. Tüzük, 15 Eylül 2021 tarihinde kabul edilmiştir².

IPA III, AB Mali Yardımının daha stratejik ve dinamik bir biçimde devreye sokulmasını da içeren, somut proje odaklı bir yaklaşım öngörmekte ve üyelik için gerekli olan temel şartları merkeze koymaktadır. IPA III, AB mali yardımının kilit önceliklere odaklanmasını sağlayarak, reformlar için daha fazla destek sağlayacak ve bu suretle sürdürülebilir sosyo-ekonomik kalkınmayı güçlendirerek ortakları AB'ye daha fazla yaklaştıracaktır. Haziran'da Konsey ve Parlamento arasında varılan siyasi uzlaşya doğrultusunda, IPA III, demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğüne ilişkin koşulluluğu güçlendirmektedir.

II. KATILIM SÜRECİNİN TEMEL İLKELERİ

Hukukun üstünlüğü, ekonomi ve demokratik kurumların ve kamu yönetiminin işleyişi alanlarındaki temel reformlar, aday ülkelerin ve potansiyel aday ülkelerin üyelik koşullarını karşılamaya hazırlanması bakımından büyük önem arz etmektedir. Genişleme ülkelerinin bu reformlara odaklanma ve bunları ilerletmeye yönelik kapasiteleri ve siyasi iradeleri, AB'ye entegrasyonlarının merkezinde yer almaktadır. Bu nedenle ilerlemenin güçlü, somut ve geri döndürülemez olması önemlidir.

Kovid-19 küresel salgını göz önünde bulundurularak, Batı Balkan hükümetleri ve Türkiye, halk sağlığının korunmasına yönelik kısıtlamalar getirmeye devam etmiştir.

Yargı ve temel haklar

Bağımsız ve tarafsız mahkemeler tarafından sunulan etkili **adli koruma**, hukukun üstünlüğünün temel taşıdır.

...

Türkiye'de son yıllarda gözlemlenen ciddi gerileme devam etmiştir. Sistemsel olarak yargı bağımsızlığı eksikliği gibi temel bir mesele ele alınmamıştır. Hâkimler ve savcılar üzerindeki baskının devam etmesi, yargının bağımsızlığı ile genel kalitesine daha da zarar vermiştir. Hâkimler ve savcılarının geniş çaplı ihraçları, yargı sisteminin etkinliğini ve profesyonelliğini zayıflatmaya devam etmiştir. Türkiye'nin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin ilgili tüm kararlarını uygulamayı reddetmesi, Türkiye'nin uluslararası standartlara ve Avrupa standartlarına bağlılığı konusundaki endişeleri daha da arttırmıştır. Türk makamlarının, özellikle adil yargılanma hakkı ve masumiyet karinesi ilkesinin mutlak surette gözetilmesi bakımından karşılaşılan eksiklikleri derhal gidermesi gerekmektedir.

Türkiye'nin yanı sıra Batı Balkanlarda **yolsuzluk**, yaygın şekilde görülmeye devam etmektedir. Ayrıca, küresel salgın nedeniyle bazı alanlar, yolsuzluğa daha da açık hâle gelmiştir. Demokratik yönetişime, hukuki ve ekonomik kesinliğe yönelik tehditlerin azaltılması ve istikrarlı ve şeffaf bir iş ortamı sağlanması amacıyla, yolsuzlukla mücadelede güçlü çaba ve sonuçlara ihtiyaç duyulmaktadır. Genişleme ülkelerinin yolsuzluğun engellenmesi ve yolsuzlukla mücadele edilmesindeki başarısı, bazı alanlarda sürekli ilerleme ve bazılarında ise belirgin bir yavaşlama göstererek farklılaşmaktadır. Kamu alımları, özellikle yolsuzluğa açık bir alan olmaya devam etmektedir. Satın alma sürecinde kontrol mekanizmalarının

² Avrupa Birliği Resmi Gazetesi L 330, 20.9.2021

güçlendirilmesi ve daha güçlü ve iddialı tedbirlerle şeffaflığın ve hesap verebilirliğin önemli ölçüde artırılması gerekmektedir. Yolsuzluk risk değerlendirmeleri ve yolsuzlukla mücadele tedbirleri, en riskli sektörler için sistematik bir biçimde yürütülmemektedir. Genel olarak, özellikle üst düzeyde olmak üzere, yolsuzluk vakalarının soruşturulması ve kovuşturulması konusunda güvenilir ve sağlam bir izleme kaydının oluşturulması ve suçtan kaynaklanan mal varlıklarına uygun şekilde el konulması ve bunların müsaderesi için, daha fazla çabaya ve net bir siyasi iradeye ihtiyaç duyulmaktadır.

...

Türkiye'de bu alanda ilerleme kaydedilmemiştir. Yolsuzlukla mücadeleye ilişkin yasal ve kurumsal çerçeveler, uluslararası standartların gerisinde kalmakta ve yolsuzluk vakalarının soruşturulması, kovuşturulması ve karara bağlanması konusunda usule aykırı bir biçimde siyasi baskı kurulmasına fırsat vermektedir. Kamu kurumlarının hesap verebilirliğinin ve şeffaflığının artırılması gerekmektedir. Yolsuzlukla mücadele stratejisinin olmaması, yolsuzlukla mücadele edilmesi yönünde bir irade olmadığını göstermektedir.

...

Türkiye'de insan haklarının durumu daha da kötüleşmiştir ve ciddi bir endişe kaynağı olmaya devam etmektedir.

İfade özgürlüğü, basın özgürlüğü ve çoğulculuk, demokratik toplumun temel unsurlarıdır ve bunlar desteklenmelidir.

İfade özgürlüğünün kullanılmasının ve muhalif seslerin yayılmasının önemli ölçüde sınırlandırıldığı Türkiye'de, ciddi gerileme devam etmiştir. Gazeteciler, insan hakları savunucuları, avukatlar, yazarlar, muhalif politikacılar, öğrenciler ve sosyal medya kullanıcılarına karşı açılan ceza davaları ve mahkûmiyet kararları vasıtasıyla medyanın sindirilmesi devam etmiştir.

Türkiye'nin İstanbul Sözleşmesi'nden çekilmesinden de anlaşıldığı üzere, Türkiye'de, kadın hakları konusunda bir gerileme görülmüş ve bu konudaki endişeler artmıştır.

Ayrımcılıkla mücadeleye ilişkin mevzuat ve politikalar, genel olarak mevcuttur ancak ayrımcılık, nefret suçu ve nefret söylemi davalarının takibi yetersiz kalmaktadır....Türkiye'de, LGBTIQ bireylerin temel haklarının korunması ile LGBTIQ topluluğuna yönelik nefret söylemleri ve karalama kampanyaları, ciddi endişe kaynağı olmaya devam etmiştir.

Özellikle kırılgan olan çocuklar, Kovid-19 krizi nedeniyle okulların kapatılmasından ve getirilen diğer kısıtlamalardan etkilenmiştir. **Çocuk haklarının** güçlendirilmesi ile dayanıklı çocuk koruma ve çocuk bakımı sistemlerinin oluşturulması konusunda daha fazla çaba gösterilmesi gerekmektedir. Çocuk dostu adalet sisteminin tam anlamıyla geliştirilmesi ve tutuklamanın son çare olarak başvurulacak bir tedbir olacak şekilde, alternatiflerinin mevcut olmasına ve daha sistemli olarak kullanılmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

BM Engelli Hakları Sözleşmesi'nin gereklilikleri uyarınca, toplum temelli bakıma ve bağımsız yaşama geçişleri de dâhil olmak üzere, **engellilerin haklarının** etkili bir şekilde korunması gerekmektedir. Ayrıca, **azınlıkların** korunması ve kamusal hayata katılımları da sürekli dikkat gerektirmektedir. Roman vatandaşlar, Roman olmayan komşularına kıyasla dezavantajlı durumda olmaya devam etmektedir ve kırılgan Roman vatandaşları, Kovid-19 krizinden ve ilgili kısıtlama tedbirlerinden orantısız bir şekilde etkilenmiştir.

Adalet, özgürlük ve güvenlik

Örgütlü suç, bir bütün olarak bölgede bulunan insanları, iş çevresini, devlet kurumlarını ve ekonomiyi etkileyen bir tehdit olmaya devam etmektedir. Küresel çapta etki alanına sahip güçlü suç örgütleri, AB içerisinde de dâhil olmak üzere, sınırların ötesinde kolayca faaliyet göstermektedir.

...Batı Balkanlar ve Türkiye'de, örgütlü suçun ekonomilere sızmasını önlemek amacıyla, yetkililerin etkili bir çözüm bulması gerekmektedir.

...

Kosova, Sırbistan ve Türkiye'de örgütlü suçla mücadele konusunda sadece sınırlı ilerleme kaydedilmiş olup, Europol ile iş birliği temas noktasının henüz faaliyete geçmediği **Bosna-Hersek**'te ilerleme kaydedilmemiştir.

...

Türkiye terörist grupların tehditleriyle karşı karşıya kalmaya devam etmiştir. Terörle mücadele hükûmetin meşru hakkı ve sorumluluğu olmakla birlikte, yasal çerçevenin ve müdahalenin Avrupa standartları ve AB müktesebatı ile uyumlu hâle getirilmesi gerekmektedir. Terörle mücadele tedbirlerinin orantılı olması ve hukukun üstünlüğü, insan hakları ve temel özgürlükler doğrultusunda alınması gerekmektedir. Türkiye'nin, terörle mücadele mevzuatının, gazeteciler, yazarlar, avukatlar, siyasetçiler, akademisyenler, insan hakları savunucuları ve eleştirel seslerin gözetimine alınması ve tutuklanmasına yönelik oldukça geniş bir şekilde yorumlanmasına son vermesi gerekmektedir. Türkiye, AB'nin terör eylemlerine karışan kişi, grup ve kuruluşlar listesinde yer alan PKK ile mücadelesine ve Gülen hareketinin çökertilmesine öncelik vermiştir. Türkiye'de kurumsal kabiliyetler oldukça gelişmiş durumdadır, ancak kara para aklama ve terörizmin finansmanına dair hâlâ ciddi risklerle karşı karşıya kalınmaktadır. Türkiye, kara paranın aklanması/terörizmin finansmanı ile mücadele çerçevesinin güçlendirilmesi bakımından ilerleme kaydetmiş olmakla birlikte, henüz yerine getirilmemiş Mali Eylem Görev Gücünün (FATF) tavsiyelerini karşılaması gerekmektedir. Türkiye'nin kara paranın aklanması ve terörizmin finansmanı ile mücadele konusunda kapsamlı bir strateji ve eylem planı geliştirmesi gerekmektedir.

Türkiye'de mal varlıklarının dondurulması mekanizmasının etkililiği ve zamanlaması geliştirilmiştir ve ülke içinde yetişmiş terörist hücreleri ve yabancı terörist savaşçı hücreleri ile mücadele çabaları sürdürülmüştür. Türkiye'de kişisel verilerin korunmasına ilişkin Avrupa standartları ve AB müktesebatı ile uyumlu bir ulusal kanunun bulunmaması ve Türkiye ile AB arasında terörizmin tanımı ve terör suçlarına verilen cezalar bakımından farklılıkların olması nedeniyle, terörle mücadele alanında AB Üye Devletleri ve AB kurumları ile polis ve adli işbirliği sınırlı kalmıştır. Türkiye, şiddete varan aşırıcılığı ve teröre yol açan radikalleşmeyi etkin bir biçimde önleme ve bununla mücadele etme çabalarını temel haklarla tam uyum içinde sürdürmelidir.

...

Düzensiz **göç**, Batı Balkanlar ve Türkiye için önemli bir zorluk olmaya devam etmiştir. Doğu Akdeniz/Batı Balkanlar göç rotalarında işbirliği daha da geliştirilmiştir. Göçmen kaçakçılığı, refakatsiz çocuklar, insan ticareti ve ulusal iltica sistemlerinin yetersiz kapasitesi endişe kaynağı olmaya devam etmektedir. Afganistan'daki kriz, Afgan mültecilerin daha da artmasına neden olabilir ve bu durum, AB ile ortak ülkeler arasında yakın işbirliğinin sürdürülmesini gerektirmektedir.

...

Türkiye, topraklarında bulunan, Suriye ve diğer ülkelerden gelen yaklaşık 4 milyon mülteci ile dünyanın en büyük mülteci nüfusuna ev sahipliği yapmaya devam etmektedir. 2021'in ilk sekiz ayında, Türkiye'den AB'ye gelen kişilerin toplam sayısı 9.703 iken, 2020'nin aynı döneminde bu sayı 12.331 olmuştur. Ancak, Türk-Yunan kara ve deniz sınırlarındaki göç baskısı da düşük kalmakla birlikte, aynı dönemde Türkiye'den İtalya'ya gelenlerin sayısı 2020'de 1.111 iken 4.739'a çıkmıştır. Aynı zamanda, Kıbrıs'a düzensiz geçişlerin 2020'de 3.800 olan toplam sayısı 5.553'e (Yeşil Hattı geçtikten sonra 4.957) yükselmiştir.

Afganistan'daki durum ve Türk halkının göçmenlere ilişkin algısı nedeniyle, Türk makamları İran sınırındaki sınır altyapısını güçlendirmektedir. Türk makamları ayrıca göçmen kaçakçılığının önlenmesine ve bununla mücadeleye yönelik kaynakları artırmaktadır ancak kaçakçılık ağlarıyla mücadele için menşe ülkelerden Türkiye, Batı Balkanlar ve AB'ye giden göç rotasının tamamında, uluslararası kolluk konusunda daha fazla işbirliğine ihtiyaç vardır. Sınır yönetimi ve göçmen kaçakçılığıyla mücadele alanında devam eden yakın işbirliği kilit bir öncelik olmaya devam etmektedir.

Demokratik kurumların işleyişi

...

Türkiye'de, rapor döneminde demokratik gerileme devam etmiştir. Türkiye'nin anayasal çerçevesini Avrupa standartlarıyla uyumlu hâle getirmesi gerekmektedir. Olağanüstü hâl, Temmuz 2018'de kaldırılmış olmasına rağmen, hükümet yetkililerine sıra dışı yetkiler veren ve olağanüstü hâl kapsamındaki birçok kısıtlayıcı uygulamayı muhafaza eden bazı yasal hükümler, hukuk sisteminin bir parçası olmaya devam etmiştir ve bu durum, demokrasi ve temel hakları etkilemektedir. TBMM Temmuz 2021'de olağanüstü hâlin kısıtlayıcı uygulamalarının süresini bir yıl daha uzatan bir kanunu kabul etmiştir. Olağanüstü hâl KHK'larından olumsuz etkilenen kişiler için yargıya erişim sınırlı düzeyde kalmıştır. Cumhurbaşkanlığı sisteminin sağlam ve etkili bir kuvvetler ayrılığını temin etmemesi, yürütmenin demokratik hesap verebilirliğini azaltmaktadır. Venedik Komisyonunun Haziran 2020 tarihli görüşüne aykırı olacak şekilde, Güneydoğu'da zorla görevden alınan belediye başkanlarının yerine hükümet tarafından atanan kayyumların getirilmesi devam etmiştir³. Muhalefet partilerinin ve medyanın yargı tarafından hedef alınması, Türk demokratik kurumlarının meşruiyetini ve siyasi çoğulculuğu ciddi şekilde tehlikeye atmıştır. Bu bakımdan, Anayasa Mahkemesinin, ikinci büyük muhalefet partisinin kapatılmasına yönelik iddianameyi kabul etme kararı, endişelerin daha da artmasına yol açan bir gösterge olmuştur. Kamu yönetiminin siyasileşmesi devam etmiştir. Sivil toplum sürekli baskıya maruz kalmış ve özgür hareket etme alanı azalmaya devam etmiştir.

Kamu yönetimi reformu

...

Türkiye'de kapsamlı bir kamu yönetimi reformu gündemi ve bu alanda lider bir kurum bulunmamaktadır.

...

Türkiye'de idarenin hesap verebilirliği ve insan kaynakları yönetimi endişe kaynağı olmaya devam etmektedir. İdarenin siyasileşmesi devam ederken reform yapılması yönünde siyasi bir irade hâlâ bulunmamaktadır.

³ [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2020\)011-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2020)011-e)

AB uyum sürecinde ve AB kurallarının tamamen uygulanmasında **bölgesel ve yerel** otoritelerin **rolü** de dikkate alınmalıdır. Bu nedenle merkezi, bölgesel ve yerel yönetimler arasında uygun dengenin sağlanması gerekmektedir. Türkiye’de otoritelerin, muhalefet partilerine mensup seçilmiş başkanları olan belediyeleri hedef alan eylemleri ve kararları, oldukça endişe verici olmaya devam etmektedir.

AB müktesebatının uygulanmasından sorumlu kurumların **idari kapasitesinin** ve mesleki standartlarının güçlendirilmesi ve düzenleyici kurumların bağımsızlığının güvence altına alınması gerekmektedir.

Kamu alımları ve kamu mali yönetim sistemlerinin işleyişi sorun teşkil etmeye devam etmektedir. Genel olarak, Kovid-19 tedbirlerine ilişkin şeffaflık ve hesap verebilirlik çok sınırlıdır.

...

Türkiye’de, kamu alımları kurallarının kapsamı, ayrımcı yerli fiyat avantajları ve off-set uygulamalarının yanı sıra, çeşitli istisnalarla önemli ölçüde daraldığı için bu alandaki AB müktesebatına uyum konusunda büyük eksiklikler devam etmektedir. Türkiye’de elektronik ihale sisteminin kullanımı dört kat artmıştır.

...

Tüm aday ülkeler ve potansiyel aday ülkelerin mesleki bağımsızlık, tarafsızlık, güvenilirlik, şeffaflık ve gizlilik ilkelerine dayanan Avrupa İstatistik Uygulama İlkeleri prensiplerine uygun olarak, iyi kalitede **istatistik** üretebilme kapasitelerini güçlendirmeleri gerekmektedir. Eurostat’a veri sağlanmasının artırılması da oldukça önemlidir. Batı Balkanlar ve Türkiye’de istatistik ofisleri temel olarak nüfus ve hane sayımına odaklanmaktadır ve sayımın yapılabilmesi için yeterli kaynağın tahsis edilmesi gerekmektedir. Avrupa Hesaplar Sistemi (ESA 2010) sektörünün bütününde ilerleme kaydedilmesi gerekmektedir (makroekonomik istatistikler).

Ekonomi

Kovid-19 küresel salgını, 2020’de Batı Balkanlar ve Türkiye’deki ekonomik büyümeyi oldukça olumsuz yönde etkilemiştir...Türkiye 2020’de bazı genişlemeler kaydetmiştir (%1,8 reel GSYH büyümesi). ...Türkiye’deki ekonomik büyüme ile birlikte, büyük ölçüde Merkez Bankası Başkanı’nın sıklıkla değişmesinden kaynaklanan yükselen risk algısına bağlı olarak, süregelen yüksek enflasyon, artan dış açık ve para biriminde sürekli değer kaybı görülmüştür.

...

Genel olarak düşük faaliyet ve istihdam ile yüksek düzeyde kayıt dışılık ve işsizlik, Batı Balkanlar ve Türkiye’deki **iş gücü piyasalarının** belirleyici özelliği olmaya devam etmiştir. Kovid-19 krizi esnasında insanlar iş gücünden çekilme eğilimi gösterdiğinden, 2020’de tüm ülkelerde faaliyet oranları düşüş göstermiştir. Kadınların ve gençlerin iş gücü piyasasına katılımındaki düşük oran, hâlâ ciddi bir sorundur.

...

III. ÜYELİK YÜKÜMLÜLÜKLERİNİ ÜSTLENEBİLME YETENEĞİ

Revize edilen metodoloji doğrultusunda müzakere bölümleri, daha fazla dinamizm sağlanması ve daha iyi sonuçlar elde edilmesinin geliştirilmesi amacıyla tematik gruplar hâlinde düzenlenmektedir. Bu yeni yaklaşım, AB müktesebatına uyuma ilişkin olarak metnin geri kalanına yansıtılmıştır.

İç pazar grubunda şunlar yer almaktadır: malların serbest dolaşımı (Fasıl 1), işçilerin serbest dolaşımı (Fasıl 2), iş kurma hakkı ve hizmet sunumu serbestisi (Fasıl 3), sermayenin serbest dolaşımı (Fasıl 4), şirketler hukuku (Fasıl 6), fikri mülkiyet hukuku (Fasıl 7), rekabet politikası (Fasıl 8), mali hizmetler (Fasıl 9) ve tüketicinin ve sağlığın korunması (Fasıl 28). Bu alanlarda AB müktesebatıyla uyum sağlanması, İstikrar ve Ortaklık Anlaşmalarından tam olarak yararlanılması ve bölgenin açık ara önde gelen ticaret ortağı AB ile ticari bütünleşmenin daha fazla artırılması için oldukça önemlidir. Bu, aynı zamanda AB yatırımlarını daha cazip kılacak ve tedarik zinciri sinerjileri, istihdam yaratılması ve sermayeye erişimde kolaylık sağlayacaktır.

...

Türkiye, sermayenin serbest dolaşımı, mali hizmetler ve rekabet politikası alanlarında bazı ilerlemeler kaydetmiştir; ancak Devlet desteklerine ilişkin ciddi endişeler devam etmektedir. Türkiye şirketler hukuku alanında çok ileri düzeydedir ve malların serbest dolaşımı, finansal hizmetler, tüketici ve sağlığın korunması ile fikri mülkiyet hukuku alanlarında oldukça hazırlıklıdır. Herhangi bir ilerlemenin kaydedilmediği hizmetlerin serbest dolaşımı ve işçilerin serbest dolaşımı alanlarında, erken bir hazırlık aşamasındadır.

Rekabet edebilirlik ve kapsayıcı büyüme grubunda şunlar yer almaktadır: bilgi toplumu ve medya (Fasıl 10), vergilendirme (Fasıl 16), ekonomik ve parasal politika (Fasıl 17), sosyal politika ve istihdam (Fasıl 19), sanayi politikası (Fasıl 20), bilim ve araştırma (Fasıl 25), eğitim ve kültür (Fasıl 26) ve gümrük birliği (Fasıl 29).

...

Türkiye, AB müktesebatına sınırlı ölçüde uyum sağlamaya devam etmiştir ve bilgi toplumu ve medya, ekonomik ve parasal politika, sosyal politika ve istihdam ile sanayi politikası alanlarında gerileme olmuştur. Özellikle kız çocukları için eğitimi daha kapsayıcı hâle getirmeye devam etmesi gereken Türkiye, bilim ve araştırma ile eğitim ve kültür alanlarında bazı ilerlemeler kaydetmiştir. Türkiye'nin bilim ve araştırma alanındaki hazırlıkları çok ileri düzeydedir. Türkiye'nin AB ile ticari bütünleşmesi ileri düzeydedir ve Türkiye, gümrük birliği alanında oldukça hazırlıklı olmaya devam etmekle birlikte, gümrük birliğinin uygulanması dâhil, bu alanda sınırlı ilerleme kaydetmiştir. Türkiye, AB- Türkiye Gümrük Birliği'ne ilişkin yükümlülüklerinden sapma göstermeye devam etmiştir; bu durum çok sayıdaki ticari sorunu daha da artırmıştır.

Yeşil Gündem ve sürdürülebilir bağlantısallık, sürdürülebilir ve geleceğe dönük bir toparlanmanın yanı sıra, hem işletmelere hem de daha geniş anlamda kamuya fayda sağlayacak, bölgedeki ve AB ile ekonomik bütünleşmenin temel unsurudur.

Bu grupta şunlar yer almaktadır: taşımacılık politikası (Fasıl 14), enerji (Fasıl 15), trans-Avrupa ağları (Fasıl 21) ve çevre ve iklim değişikliği (Fasıl 27).

...

Türkiye, taşımacılık politikası ve enerji politikası bakımından kısmen hazırlıklıdır. Türkiye'nin gaz piyasasının serbestleştirilmesi konusunda daha fazla çalışması ve nükleer güvenlik ve emniyet konusunda işbirliği geliştirmesi gerekmektedir. Bulgaristan sınırını İstanbul'a bağlayan Halkalı-Kapıkule demir yolu hattının yapımının devam etmesi dolayısıyla Türkiye, enerji ve

taşımacılık ağlarında bazı ilerlemeler kaydetmiştir. Türkiye, çevre ve iklim değişikliği alanında belirli düzeyde hazırlıklıdır ve hem azaltım hem de uyum ile ilgili olarak kritik çevre ve iklim sınamalarıyla karşı karşıyadır. Türkiye, iklim değişikliği ile ilgili Paris Anlaşması'nı onaylamıştır (onay belgesinin Birleşmiş Milletler'e sunulması beklenmektedir). Türkiye ayrıca, Avrupa Yeşil Mutabakatı hedeflerine ilişkin olarak AB ile iş birliği yapmaya hazır olduğunu belirtmiştir. Bunlar memnuniyet verici gelişmelerdir. Bununla birlikte, iklim eylemi konusunun sektör politikalarına entegrasyonu sınırlı kalmıştır.

Kaynaklar, tarım ve uyum konusunda hazırlıklar durgun seyretmektedir. Bu grupta şunlar yer almaktadır: tarım ve kırsal kalkınma (Fasıl 11), gıda güvenliği, veterinerlik ve bitki sağlığı politikası (Fasıl 12), balıkçılık (Fasıl 13), bölgesel politika ve yapısal araçların koordinasyonu (Fasıl 22) ve mali ve bütçesel hükümler (Fasıl 33).

...

Türkiye'nin tarımsal destek politikası, AB ortak tarım politikası ilkelerinden uzaklaşmıştır. Türkiye, balıkçılık konusunda iyi düzeyde ilerleme kaydetmiştir, bölgesel politika ve yapısal araçların koordinasyonu konusunda bazı ilerlemeler kaydetmiştir ve AB'ye gıda ürünlerinin ihracatında pestisit kalıntılarının düzeyleriyle ilgili endişelerin olduğu gıda güvenliği, veterinerlik ve bitki sağlığı politikası alanında sınırlı ilerleme kaydetmiştir.

Dış ilişkiler grubunda, dış ilişkiler (Fasıl 30) ile dış, güvenlik ve savunma politikası (Fasıl 31) yer almaktadır.

...

Türkiye, dış ilişkiler alanında kısmen hazırlıklıdır ve dış, güvenlik ve savunma politikası alanında belirli düzeyde hazırlıklıdır. Türkiye, dış ilişkiler konusunda sınırlı ilerleme kaydetmiştir. Türkiye, Ağustos 2021 itibarıyla yaklaşık %14 civarındaki çok düşük bir ODGP uyum seviyesinde kalmıştır (2020'de %11 ve 2019'da %21). Türkiye'nin giderek daha iddialı olmaya başlayan dış politikası, özellikle Türkiye'nin Libya konusundaki çelişen yaklaşımı, IRINI Harekâtı ile iş birliği yapmayı reddetmesi ve Kafkaslar, Suriye ve Irak'taki askerî eylemlere verdiği destek nedeniyle, AB'nin ODGP öncelikleriyle ters düşmeye devam etmiştir. Bu yıl Türkiye, dış ve güvenlik politikası ile ilgili ve bölgesel konularda AB ile diyaloga girmeye istekli olduğunu göstermiş olsa da, AB bildirimleri ve Konsey kararları ile uyumunu önemli ölçüde artırmak için kararlı adımlar atmalıdır.

IV. BÖLGESEL İŞBİRLİĞİ VE İYİ KOMŞULUK İLİŞKİLERİ

...

Türkiye'nin Kıbrıs ve Yunanistan deniz yetki alanlarında yetkisiz olarak hâlen sürdürdüğü ve yeni başlattığı hidrokarbon arama faaliyetleri nedeniyle, Doğu Akdeniz ve Ege Denizi'ndeki gerilim, 2020'nin ikinci yarısında artmıştır. AB, Türkiye'ye defaatle, iyi komşuluk ilişkilerine ve sorunların barışçıl çözümüne zarar veren tehditlerde bulunmaktan, sürtüşme nedenleri yaratmaktan veya eylemlere girişmekten kaçınması çağrısında bulunmuştur. Aralık 2020 AB Zirvesi sonuçlarında Türkiye'nin AB'ye, AB Üye Devletlerine ve Avrupalı liderlere yönelik tek taraflı eylemleri, provokasyonları ve tırmanan söylemleri şiddetle kınanmıştır. Zirve sonuçlarında ayrıca, Türkiye'nin Birlik ve Üye Devletler ile gerçek bir ortaklığı teşvik etmeye ve farklılıkları diyalog yoluyla ve uluslararası hukuka uygun olarak çözmeye hazır olduğunu ortaya koyması koşuluyla, olumlu bir AB-Türkiye gündemi teklifinin, hâlâ söz konusu olduğu vurgulanmıştır. Doğu Akdeniz'deki gerginlikler, 2021'in başında azalmıştır. Türkiye, Kıbrıs'ın deniz yetki alanlarındaki yasa dışı sondaj faaliyetlerini durdurmuştur. Ancak Ekim 2021'in başlarında Kıbrıs ve Türkiye'nin araştırmalarına ilişkin yeni olaylar rapor edilmiştir.

Yunanistan ve Türkiye arasında istikşafı görüşmeler yeniden başlamış ve üst düzey temaslar gerçekleşmiştir. Mart 2021 AB Zirvesi, AB'nin ve Üye Devletlerinin çıkarlarını savunma ve bölgesel istikrarı muhafaza etme konusundaki taahhüdünü sürdürceğini tekrar teyit etmiştir. Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki yetkisiz sondaj faaliyetlerine yanıt olarak AB, Kasım 2019⁴'da kabul edilen mevcut kısıtlayıcı önlemler çerçevesinin süresini uzatmıştır.

AB Üye Devletlerinin egemenlik hakları, diğer haklarının yanı sıra, AB müktesebatına ve BM Deniz Hukuku Sözleşmesi dâhil uluslararası hukuka uygun olarak, ikili anlaşmalar yapma, doğal kaynaklar ile ilgili arama yapma ve bunlardan yararlanmayı da kapsamaktadır. Tüm komşu kıyı devletlerin, adalarından kaynaklananlar da dâhil olmak üzere, deniz yetki alanları üzerindeki egemenliklerine ve egemenlik haklarına riayet edilmesi gerekmektedir ve münhasır ekonomik bölgelerin ve kıta sahanlığının sınırlandırılması hususu iyi niyetli diyalog yoluyla ve iyi komşuluk ilişkileri çerçevesinde uluslararası hukuka uygun olarak ele alınmalıdır. İyi niyetli diyalog yürütülmesi ve AB'nin çıkarlarına aykırı olan ve uluslararası hukuku ve AB Üye Devletlerinin egemenlik haklarını ihlâl eden tek taraflı adımlardan kaçınılması, Doğu Akdeniz'de istikrarlı ve güvenli bir ortam sağlanması ve AB ve Türkiye arasında işbirliğine dayalı ve karşılıklı çıkarları gözetilen bir ilişki geliştirilmesi açısından mutlak bir gerekliliktir. Tüm anlaşmazlıklar, barışçıl diyalog ve uluslararası hukuka uygun olarak çözüme kavuşturulmalıdır.

Türkiye'nin Kıbrıs meselesine BM çerçevesinde ve ilgili Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK) kararlarına uygun olarak, adil, kapsamlı ve uygulanabilir bir çözüm bulmayı amaçlayan müzakerelere yönelik kararlılığını sürdürmesi ve somut anlamda katkı sunması hayati önem taşımaktadır. Nisan 2021'de, Kıbrıs konusunda 5+1 gayriresmî toplantısı yapılmıştır. Türkiye'nin, ilgili BM Güvenlik Konseyi Kararları doğrultusunda, **Kıbrıs meselesinin** dış boyutları da dâhil olmak üzere, **BM öncülüğündeki çözüme yönelik görüşmelere** yapıcı bir şekilde katılımını ve bu yöndeki taahhüdünü bir kez daha teyit etmesi önem arz etmektedir. Adada gerilimi artırabilecek ve görüşmelerin yeniden başlatılmasına zarar verebilecek tek taraflı hiç bir adım atılmamalıdır. Maraş ile ilgili olarak Türkiye, 20 Temmuz 2021 tarihinde ilan edilen tek taraflı eylemler ile Ekim 2020'den bu yana, ilgili BM Güvenlik Konseyi Kararları ile çelişen Maraş konusundaki tüm adımları derhal geri almalıdır. Türkiye'nin, AB-Türkiye Ortaklık Anlaşması'na Ek Protokol'ü tam olarak uygulama yükümlülüğünü derhal yerine getirmesi ve Kıbrıs Cumhuriyeti ile ilişkilerin normalleşmesi yönünde ilerleme kaydetmesi gerekmektedir.

...

V. SONUÇLAR VE TAVSİYELER

Komisyon, yukarıdaki analizler ve ekte yer alan ülke özetlerinde ortaya konulan değerlendirmeler ışığında aşağıdaki sonuçları ve tavsiyeleri bildirir:

I.

- Güvenilir bir genişleme politikası, Avrupa'nın tümünde barış, istikrar, güvenlik ve ekonomik büyümeye** yapılan jeostratejik bir yatırımdır. Birbirini izleyen her bir genişleme ile AB, faydalarını daha fazla vatandaşa ulaştırabilmiştir. Bunun gerçekleştirilmesinde kilit unsur, sürecin **katı fakat adil bir koşulluluğa** ve **her ülkenin kendi başarısına göre değerlendirilmesi ilkesine** dayalı olmaya devam edilmesidir. Söz konusu koşullar nesnel, kesin, ayrıntılı, katı ve doğrulanabilir olmalıdır. Böylelikle ülkeler, AB'nin kilit siyasi

⁴ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32020D1657&from=EN>

önceliklerinden biri olan üyelik koşullarının tamamını karşılamaları için hazırlanabilmektedir.

2. 2020'de revize edilen genişleme metodolojisi, **katılım sürecini** daha öngörülebilir, daha güvenilir, daha dinamik ve daha güçlü siyasi yönlendirmeye tabi kılarak **daha fazla güçlendirmeyi** amaçlamaktadır. ...
3. **Türkiye**; göç, terörle mücadele, ekonomi, ticaret, enerji ve taşımacılık gibi önemli ortak çıkar alanlarında Avrupa Birliği için hâlâ kilit bir ortaktır. Bu bağlamda, iklim ve göç konularında yüksek düzeyli diyaloglar gerçekleştirilmiştir ve bunu daha sonra sağlık konusunda gerçekleştirilecek diyalog izleyecektir. Haziran 2019'da Konsey, Türkiye'nin Avrupa Birliği'nden uzaklaşmaya devam ettiğini ve katılım müzakerelerinin bu nedenle fiilen durma noktasına geldiğini ve bundan sonra bir faslın açılmasının ya da kapatılmasının öngörülmediğini yinelemiştir. Bu değerlendirmeye neden olan temel hususlar varlığını korumaktadır. Bununla birlikte, 2021'de Türkiye ile diyalog ve işbirliği artmıştır.
4. **Kovid -19 küresel salgını**, rapor dönemi boyunca Batı Balkanları ve Türkiye'yi ağır şekilde etkilemeye devam etmiştir. Genişleme ülkelerindeki yetkililer, sosyoekonomik sonuçlarını hafifletmenin yanı sıra, küresel salgının yayılmasını ve sağlık üzerindeki etkisini sınırlandırmak amacıyla tedbirler almaya devam etmiştir. Enfeksiyonları sınırlandırmak için alınan tedbirlerin orantılı olması, süre bakımından kısıtlı olması ve ifade özgürlüğü de dâhil olmak üzere temel özgürlükleri gözetmesi gerekmektedir. Küresel salgının hükûmetlerin müdahalesi için genel olarak kısıtlı mali manevra alanı bırakan ciddi ekonomik etkileri olmaya devam etmiştir.
5. AB, bu krizden ciddi şekilde etkilenirken, sağlık sorunlarına yönelik acil destek ve bölgenin ekonomik toparlanması için kayda değer bir finansman da dâhil olmak üzere **3,3 milyar avroyu aşan bir paketi** seferber etmiştir.

II

...

6. AB Zirvesi, Doğu Akdeniz'de istikrarlı ve güvenli bir ortam sağlanmasının ve **Türkiye** ile iş birliğine dayalı ve karşılıklı çıkarları gözetilen bir ilişki geliştirilmesinin AB'nin stratejik menfaatine olduğunu pek çok kez ifade etmiştir. Doğu Akdeniz'deki gerginliğin azaltılmasını memnuniyetle karşılamıştır. AB, mevcut gerginliğin azaltılmasının sürdürülmesi ve Türkiye'nin yapıcı bir şekilde yer alması koşuluyla ve önceki AB Zirveleri sonuçlarında öne sürülen koşullara tabi olmak kaydıyla, ekonomik işbirliği ile iklim, göç, halk sağlığı, terörle mücadele ve bölgesel konularda üst düzey diyaloglar dâhil olmak üzere, bazı ortak ilgi alanlarında işbirliğini geliştirmek için Türkiye ile kademeli, orantılı ve geri çevrilebilir şekilde işbirliği tesis etmeye ve insandan insana temas ve hareketlilik konusunda işbirliğini güçlendirmeye hazırdır. Uluslararası hukuk ihlâl edilerek yeniden tek taraflı eylemlerde veya tahriklerde bulunulması hâlinde, AB kendi çıkarlarını ve Üye Devletlerin çıkarlarını savunmak amacıyla tasarrufunda bulunan tüm araçları ve seçenekleri kullanacaktır.

Türkiye'nin, ilgili BM Güvenlik Konseyi kararlarına uygun olarak ve AB'nin üzerine inşa edildiği ilkeler doğrultusunda, Kıbrıs meselesine BM çerçevesinde adil, kapsamlı ve uygulanabilir bir çözüm bulmayı amaçlayan müzakerelere aktif olarak destek vermesi beklenmektedir. Türkiye'nin, ilgili BM Güvenlik Konseyi Kararları uyarınca, Kıbrıs meselesinin BM öncülüğündeki çözümüne yönelik görüşmelere yapıcı bir şekilde katılımını ve bu yöndeki taahhüdünü bir kez daha teyit etmesi önemlidir. Adada gerilimi artırabilecek

ve görüşmelerin yeniden başlatılmasına zarar verebilecek tek taraflı hiç bir adım atılmamalıdır. Türkiye'nin AB-Türkiye Ortaklık Anlaşması'na Ek Protokol'ü tam olarak ve ayrımcılık yapmaksızın uygulama yükümlülüğünü ivedilikle yerine getirmesi ve Kıbrıs Cumhuriyeti ile doğrudan taşımacılık bağlantılarındaki kısıtlamalar da dâhil, malların serbest dolaşımı önündeki tüm engelleri kaldırması gerekmektedir.

Türkiye'deki demokratik kurumların işleyişinde ciddi eksiklikler bulunmaktadır. AB'nin, hukukun üstünlüğü, temel haklar ve yargı bağımsızlığının sürekli kötüye gitmesi ile ilgili ciddi endişeleri, Türkiye tarafından güvenilir şekilde giderilmemiştir. Türkiye'nin, siyasi sistemdeki etkili denge ve denetleme mekanizmasındaki zayıflamayı gidermek suretiyle, öncelikli olarak bu olumsuz eğilimi tersine çevirmesi gerekmektedir. AB liderleri, hukukun üstünlüğü ve temel haklara ilişkin diyalogun, hâlâ AB-Türkiye ilişkilerinin ayrılmaz bir parçası olduğunu teyit etmişlerdir.

Mart 2016 tarihli AB-Türkiye Mutabakatı sonuç vermeye devam etmiş ve Türkiye, Doğu Akdeniz rotasındaki göçün yönetilmesinde ve dünyadaki en büyük mülteci nüfusuna ev sahipliği yapmada kilit rol oynamaya devam etmiştir. Komisyon, Türkiye'deki mültecilere ve onlara ev sahipliği yapan halka ilave destek olarak 3 milyar avro tahsis edilmesini önermiştir. Komisyon, geri dönüşler ve düzensiz göç rotalarının önlenmesi de dâhil olmak üzere, mutabakatın uygulanmasına devam edilmesinin önemini hatırlatır. AB, iklim değişikliği ile ilgili Paris Anlaşması'nın Türkiye tarafından onaylanmasını memnuniyetle karşılar ve Avrupa Yeşil Mutabakatı'nın uygulanması konusunda Türkiye ile ilişki kurma arzusundadır. Türkiye ve AB, AB-Türkiye Gümrük Birliği'nden yararlanmaya devam etmektedir. Türkiye, Gümrük Birliği'nin düzgün işleyişini engelleyen ticari sorunları ele almak üzere, Komisyon ile yoğun temaslarını devam ettirmelidir.

EK 1- Ülke raporlarına ait tespitlerin özetleri

...

Türkiye

Türkiye'deki **demokratik kurumların** işleyişinde ciddi eksiklikler bulunmaktadır. Rapor döneminde, demokratik gerileme devam etmiştir. Cumhurbaşkanlığı sisteminin yapısal eksiklikleri devam etmektedir. Avrupa Konseyi ve organlarının kilit öneme sahip tavsiyeleri henüz yerine getirilmemiştir. TBMM, hükûmetin hesap verebilirliğini sağlayacak gerekli araçlardan yoksun olmaya devam etmektedir. Anayasal mimari, yasama, yürütme ve yargı arasında sağlam ve etkili bir kuvvetler ayrılığı temin etmeden, yetkileri, Cumhurbaşkanlığında merkezileştirmeye devam etmiştir. Etkili bir denge ve denetleme mekanizması bulunmaması nedeniyle, yürütmenin demokratik hesap verebilirliği seçimlerle sınırlı kalmaktadır. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı'nın ikinci büyük muhalefet partisinin kapatılmasını talep eden iddianamesinin Anayasa Mahkemesi tarafından kabul edilmesi de dâhil olmak üzere, muhalefet partileri hedef alınmaya devam edilmiş ve bu durum Türkiye'de siyasi çoğulculuğun zayıflamasına katkıda bulunmuştur. Rapor döneminde Cumhurbaşkanı, Merkez Bankası Başkanı'nı iki kez görevden almıştır.

Olağanüstü hâl, Temmuz 2018'de kaldırılmış olmasına rağmen, hükûmet yetkililerine sıra dışı yetkiler veren ve olağanüstü hâl kapsamındaki birçok kısıtlayıcı uygulamayı muhafaza eden bazı yasal hükümler, mevzuata dâhil olmaya devam etmiştir ve bu durum, demokrasi ve temel hakları önemli ölçüde etkilemeyi sürdürmüştür. TBMM Temmuz 2021'de, olağanüstü hâlin kısıtlayıcı uygulamalarının süresini bir yıl daha uzatan bir kanunu kabul etmiştir. Olağanüstü Hâl İşlemleri İnceleme Komisyonu, olağanüstü hâl kapsamında çıkarılan kanun hükmünde kararname ile ihraç edilen devlet memurları ile ilgili birikmiş dosyaların incelemesini henüz tamamlamamıştır.

İktidardaki koalisyon hükûmetinin muhalefet partilerinden belediye başkanları üzerindeki baskısı, yerel demokrasiyi daha da zayıflatmıştır. Muhalefet partilerinin belediye başkanları, idari ve adli soruşturmalara karşı karşıya kalmıştır. Güneydoğu'da, vatandaşların kendi seçimleri doğrultusunda temsil edilme hakkı göz ardı edilerek, zorla görevden alınan belediye başkanlarının yerine hükûmet tarafından atanmış kayyumlar getirilmesine devam edilmiştir. Birçok durumda, yeni gelen kayyumlar, belediye meclislerini askıda tutmaya devam etmiştir. Yüzlerce yerel siyasetçi ve seçilmiş yetkili, terörle ilgili suçlamalar nedeniyle tutuklanmıştır.

Güneydoğu'daki durum hâlâ oldukça endişe vericidir. Hükûmet, Irak ve Suriye'de ulusal ve sınır ötesi güvenlik operasyonları ve askerî operasyonlar gerçekleştirmiştir. AB'nin terör eylemlerine karışan kişi, grup ve kuruluşlar listesinde yer almaya devam eden Kürdistan İşçi Partisi (PKK) tarafından tekrarlanan terör eylemleri nedeniyle sınır bölgelerindeki güvenlik koşulları tehlikeli olmaya devam etmiştir. AB, PKK saldırılarını açık şekilde kınamış ve mağdurların aileleri ile dayanışma içinde olduğunu ifade etmiştir. Terörle mücadele, hükûmetin meşru hakkı olmakla birlikte, bu mücadelenin, insan haklarına, hukukun üstünlüğüne, temel özgürlüklere riayet edilerek yürütülmesi esastır. Terörle mücadele tedbirlerinin orantılı olması gerekmektedir. Barışçıl ve sürdürülebilir bir çözüme ulaşmak için güvenilir bir siyasi sürecin yeniden başlatılması konusunda herhangi bir gelişme kaydedilmemiştir. İnsan hakları örgütleri ve muhalefet partileri, güvenlik güçleri tarafından, ciddi insan hakları ihlallerinin gerçekleştirildiğini bildirmiştir.

Bazı milletvekilleri de dâhil olmak üzere, Halkların Demokratik Partisi'ne (HDP) mensup yaklaşık 4.000 üye ve görevlinin tutukluluk hâli devam etmektedir. Anayasa Mahkemesi, Haziran'da HDP'nin kapatılması, parti eş başkanları ile eski ve yeni milletvekilleri ve parti

yöneticileri de dâhil olmak üzere, 451 HDP yöneticisine siyasi yasak getirilmesi ve partinin banka hesaplarının dondurulmasını talep eden bir iddianameyi kabul etmiştir. Savcılığın, neredeyse tüm HDP milletvekillerinin dokunulmazlığının kaldırılmasına yönelik talepleri hâlâ TBMM'de beklemektedir.

Sivil topluma ilişkin konularda ciddi gerileme devam etmiştir. Sivil toplum sürekli baskıya maruz kalmış ve ifade özgürlüğü ve örgütlenme özgürlüğü kısıtlanarak özgür hareket etme alanı azalmaya devam etmiştir. Kitle imha silahlarının yayılmasının finansmanının önlenmesine ilişkin yeni kanun, sivil toplum ve insan hakları savunucularının faaliyetlerine getirebileceği olası kısıtlamalar bakımından endişe yaratmaktadır.

Güvenlik ve istihbarat sektörünü düzenleyen yasal ve kurumsal çerçevede değişiklik olmamış ve Cumhurbaşkanlığı sistemi kapsamında **güvenlik güçlerinin sivil denetimi** güçlendirilmiştir. Hükûmet, güvenlik güçlerinin sivil kontrolünün daha da güçlendirilmesi için adımlar atmıştır.

Türkiye, **kamu yönetimi reformu** alanında belirli düzeyde/kısmen hazırlıklıdır. Rapor döneminde ilerleme kaydedilmemiştir. Türkiye'de kapsamlı bir kamu yönetimi reformu gündemi ve bu alanda lider bir kurum bulunmamaktadır. İdarenin hesap verebilirliği ve insan kaynakları yönetimine ilişkin endişeler devam etmektedir. Reform yapılması yönünde siyasi bir irade hâlâ bulunmamaktadır. Merkezi hükûmet kurumları arasında politika koordinasyonu hâlâ güçlü olmakla birlikte, politika oluşturma süreci kanıta dayalı veya katılımcı değildir. İdarenin siyasileşmesi devam etmiştir. Bürokrasinin üst kademelerinde kadın temsili düşük kalmaya devam etmiştir.

Türkiye'deki **yargı sistemine** ilişkin hazırlıklar erken aşamadadır. 2016'dan bu yana gözlemlenen ciddi gerileme devam etmiştir. Özellikle, sistemsiz olarak yargı bağımsızlığı eksikliği ve hâkim ve savcılar üzerindeki usule aykırı baskıya ilişkin olmak üzere endişeler devam etmektedir. Yeni İnsan Hakları Eylem Planı'nda bazı olumlu tedbirler öngörülmektedir ancak yargı bağımsızlığına ilişkin önemli eksikliklerin hiçbiri ele alınmamaktadır. Özellikle, Avrupa Konseyi Venedik Komisyonu ve Avrupa Komisyonunun uzun süredir yerine getirilmemiş tavsiyeleri olan, kuvvetler ayrılığı ilkesine riayetini iyileştirilmesine ve Hâkimler ve Savcılar Kurulunun yapısının ve üyelerinin seçim sürecinin iyileştirilmesine yönelik hiçbir tedbir öngörülmemektedir. Darbe girişiminin ardından ihraç edilen hâkim veya savcılardan hiçbiri, beraat etmelerine rağmen, görevlerine iade edilmemiştir. Hâkim ve savcılarının mesleğe alınmasında ve terfisinde nesnel, liyakate dayalı, yeknesak ve önceden belirlenmiş kriterlerin bulunmaması hâlâ endişe kaynağıdır. Sulh ceza hâkimliği kurumu, yargı yetkisi ve uygulamaları ile ilgili olarak endişe yaratmaya devam etmiştir.

Türkiye, **yolsuzlukla mücadele**ye ilişkin olarak, hâlâ erken aşamadadır ve rapor döneminde ilerleme kaydedilmemiştir. Türkiye, uluslararası yükümlülüklerinin gereği olan yolsuzlukla mücadele birimlerini kurmamıştır. Yasal çerçevedeki ve kurumsal mimarideki eksiklikler, yolsuzluk davalarının soruşturma ve kovuşturma aşamalarında usule aykırı bir biçimde siyasi baskı kurulabilmesine imkân vermiştir. Kamu kurumlarının hesap verebilirliği ve şeffaflığının iyileştirilmesi gerekmektedir. Yolsuzlukla mücadele stratejisi ve eylem planının olmaması, yolsuzlukla kararlı bir şekilde mücadele etme iradesinin bulunmadığını göstermiştir. Avrupa Konseyi Yolsuzluğa Karşı Devletler Grubunun (GRECO) tavsiyelerinin birçoğu henüz yerine getirilmemiştir. Genel olarak, yolsuzluk hâlâ yaygındır ve endişe kaynağı olmaya devam etmektedir.

Türkiye, **örgütlü suçlarla mücadele** alanında belirli düzeyde hazırlıklıdır ve sınırlı ilerleme kaydetmiştir. Europol ve Türkiye arasındaki işbirliği, Temmuz 2004'te yürürlüğe giren Stratejik İşbirliği Anlaşması'na dayanmaktadır. Ağır suçlar ve terörizmle mücadele konusunda Europol ile yetkili Türk makamları arasında kişisel verilerin değişimine dair bir uluslararası anlaşmaya

yönelik müzakereler devam etmektedir ve bu müzakereler, Türkiye'nin, Kişisel Verilerin Korunması Kanunu'nu Avrupa standartları ile uyumlaştırmak suretiyle mevzuatını yeniden düzenlemesini gerektirmektedir. Türkiye, suç şebekelerinin çökertilmesi ve suçtan kaynaklanan mal varlıklarına el konulmasına ilişkin performansını iyileştirmelidir. Kara paranın aklanması ve terörizmin finansmanı ile mücadeleyi düzenleyen yasal çerçevenin; Mali Eylem Görev Gücü (FATF) ve Venedik Komisyonunun, Kitle İmha Silahlarının Yayılmasının Finansmanının Önlenmesine İlişkin Kanun hakkındaki tavsiyeleri doğrultusunda iyileştirilmesi gerekmektedir. Siber suçlara ve tanık korumaya ilişkin mevzuatın iyileştirilmesi için çaba sarf edilmesi gerekmektedir.

İnsan hakları ve temel haklar alanlarındaki kötüleşme devam etmiştir. Olağanüstü hâl sırasında getirilen tedbirlerin birçoğu hâlâ yürürlüktedir. Yasal çerçeve, insan haklarına ve temel haklara riayet edilmesine ilişkin genel güvenceleri içermektedir, ancak mevzuatın ve uygulamanın Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) içtihadı ile uyumlu hâle getirilmesi gerekmektedir. Gazeteciler, yazarlar, avukatlar, akademisyenler ve insan hakları savunucularının faaliyetlerine ve eleştirel seslere getirilen geniş kapsamlı kısıtlamalar, söz konusu özgürlüklerin uygulanmasını olumsuz yönde etkilemeye devam etmiş ve bu durum otosansüre neden olmuştur. Türkiye'nin özellikle Selahattin Demirtaş ve Osman Kavala davalarında AİHM kararlarını uygulamayı reddetmesi, yargının uluslararası standartlara ve Avrupa standartlarına bağlılığı konusundaki endişeleri artırmıştır. Türkiye'nin İstanbul Sözleşmesi'nden çekilmesi de, bu tür standartlara bağlılığının sorgulanmasına neden olmuştur. Birçok alanda reform vaadinde bulunan yeni İnsan Hakları Eylem Planı, kritik konuları ele almamaktadır.

İfade özgürlüğü alanında ciddi gerileme devam etmiştir. Millî güvenlik ve terörle mücadeleye ilişkin hükümler başta olmak üzere mevzuat ve uygulanması, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve diğer uluslararası standartları ihlal etmeye ve AİHM içtihadından uzaklaşmaya devam etmiştir. Muhalif seslerin yayılması ve ifade özgürlüğü, artan baskılardan ve kısıtlayıcı tedbirlerden olumsuz yönde etkilenmiştir. Gazeteciler, insan hakları savunucuları, avukatlar, yazarlar, muhalif politikacılar, öğrenciler ve sosyal medya kullanıcılarına karşı açılan ceza davaları devam etmiştir.

Mükerrer yasaklamalar, barışçıl gösterilerde orantısız müdahaleler ve aşırı güç kullanımı, soruşturmalar, idari para cezaları ve barışçıl göstericilere yönelik "terörle bağlantılı faaliyetler" suçlamalarıyla yürütülen kovuşturmalar neticesinde, toplanma ve örgütlenme özgürlüğü konusunda daha ciddi gerilemeler meydana gelmiştir. Mevzuat ve uygulanması, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'na, Avrupa standartlarına veya uluslararası sözleşmelere uygun değildir.

En dezavantajlı grupların ve azınlık mensuplarının haklarının daha iyi korunması gerekmektedir. Roman vatandaşlar, kayıtlı işlerden büyük ölçüde dışlanmış ve bu vatandaşların yaşam koşulları ciddi şekilde kötüleşmiştir. Toplumsal cinsiyet temelli şiddet, ayrımcılık ve nefret söylemi; azınlıklara ve özellikle lezbiyen, eşcinsel, biseksüel, transseksüel, interseks ve queer (LGBTIQ) bireylere yönelik olarak ciddi endişe kaynağı olmaya devam etmektedir.

Türkiye, **göç ve iltica politikası** alanında bazı ilerlemeler kaydetmiştir. Türkiye'nin, göçmen ve mültecilerin Yunanistan üzerinden kara yolu ile Avrupa'ya gitmelerini aktif olarak teşvik ettiği Mart 2020 olaylarının ardından gerilim, netice itibarıyla azalmıştır. Doğu kara sınırının gözetim ve koruma kapasitesinin güçlendirilmesi konusunda bazı ilerlemeler kaydedilmiştir. Mart 2016 tarihli AB-Türkiye Mutabakatı sonuç vermeye devam etmiş ve Türkiye, Doğu Akdeniz rotasındaki göç akınlarının etkili bir şekilde yönetiminin sağlanmasında kilit rol oynamaya devam etmiştir. Düzensiz göçmenlerin, AB-Türkiye Mutabakatı kapsamında Yunan

adalarından iadelerini, Türkiye Kovid-19 kısıtlamalarını neden göstererek askıya almıştır. Bununla birlikte kısıtlamalara rağmen, Türkiye'den AB'ye yeniden yerleştirmeler tekrar başlamıştır. Yunanistan'a düzensiz geçiş hacminde azalma olmasına rağmen, İtalya'ya ve Kıbrıs'ın hükümet kontrolü altındaki bölgelerine giden kaçakçılık yolları giderek daha fazla kullanılmaya başlanmıştır. Türkiye, Ekim 2017'de yürürlüğe girmiş olmasına rağmen, AB-Türkiye Geri Kabul Anlaşması'nın üçüncü ülke vatandaşlarına ilişkin hükümlerini hâlâ uygulamamaktadır. Genel olarak, Türkiye ve Yunanistan arasındaki yasa dışı sınır geçişlerinin sayısı, AB-Türkiye Mutabakatı'nın kabul edildiği tarihten öncesine kıyasla, kayda değer şekilde düşük kalmıştır.

Türkiye, dünyadaki en büyük mülteci nüfusuna ev sahipliği yapmak ve ihtiyaçlarını karşılamak için önemli çabalar sarf etmeye devam etmiştir. Türkiye'deki Sığınmacılar için AB Mali İmkânı'nın 6 milyar avroluk operasyonel bütçesinin tamamı 2020'nin sonuna kadar sözleşmeye bağlanmış ve 4,2 milyar avronun üzerinde bir meblağ, Ağustos 2021'e kadar serbest bırakılmıştır. Mültecilerin ülkede kalış sürelerinin uzamasına ilişkin olarak etkin entegrasyon tedbirleri alınması gerekmektedir. Göçmenlerin ve mültecilerin kamu sağlığına erişimleri artırılmalıdır. Vize serbestisinin kalan kriterleri yerine getirilmemiştir. Türkiye'nin, vize politikasına ilişkin mevzuatını AB müktesebatı ile daha fazla uyumlaştırması gerekmektedir.

Türkiye'nin giderek daha iddialı olmaya başlayan **dış politikası**, özellikle Kafkaslar, Suriye ve Irak'taki askerî müdahalelere verdiği destek nedeniyle, AB'nin Ortak Dış ve Güvenlik Politikası kapsamındaki öncelikleriyle ters düşmeye devam etmiştir. Türkiye'nin ODGP'ye ve Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası'na (OGSP) katılımına olanak sağlayan kurumsal çerçeve mevcut olmakla birlikte, Türkiye yaklaşık %14 civarındaki çok düşük uyum seviyesinde kalmıştır. Yabancı savaşçıların bölgede konuşlandırılması da dâhil olmak üzere, Türkiye'nin Libya'daki askerî desteği ve IRINI Harekâtı'na yönelik süreklilik taşıyan eleştirileri ve Harekât'la işbirliğinde bulunmaması, AB'nin BM silah ambargosunun uygulanmasına etkili bir şekilde katkıda bulunmasına zarar vermektedir ve Libya konusunda çelişen yaklaşımlara yol açmıştır. Türkiye, istikrarlı ve refah içerisinde bir Suriye görmeyi istemektedir ki, bu, AB ile paylaştığı bir hedeftir. Bununla birlikte, Türkiye, Türkiye tarafından desteklenen milis güçler aracılığıyla olanlar da dâhil olmak üzere, Suriye'nin kuzeyinde askerî eymelerini sürdürmüştür. Aynı zamanda Türkiye, Suriye'nin kuzeyinde temel hizmetlerin sağlanmasına yönelik desteğini güçlendirmiş ve altyapı ağlarını genişletmiştir.

Kasım 2020'de, AB Konseyi, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki yetkisiz sondaj faaliyetlerine karşılık olarak mevcut kısıtlayıcı önlemler çerçevesini uzatmıştır. Aralık 2020 AB Zirvesi sonuçlarında, Türkiye'nin AB'ye, AB Üye Devletlerine ve Avrupalı Liderlere yönelik tek taraflı eylemleri, provokasyonları ve tırmanan söylemleri şiddetle kınanmıştır. Doğu Akdeniz'deki gerilim, 2021'in başında azalmıştır. Türkiye, Yunanistan ve Kıbrıs'ın deniz yetki alanlarındaki yasa dışı hidrokarbon arama faaliyetlerini durdurmuştur. Ancak Ekim ayının başında, Türk savaş gemileri, Nautical Geo adlı geminin Kıbrıs'ın Münhasır Ekonomik Bölgesi'nde arama yapmasını engellemiş ve Türkiye Kıbrıs'ın Münhasır Ekonomik Bölgesi'nde bazı bölgeleri kapsayacak sismik araştırmalar gerçekleştirmek üzere bir NAVTEX yayınlamıştır. Ayrıca Türkiye, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin 550 (1984) ve 789 (1992) sayılı Kararları ile çelişen, kabul edilemez ve tek taraflı kararlarla, kapalı Maraş'ın statüsünü değiştirmeye yönelik eylemlerine devam etmiştir. AB, Türkiye'nin tek taraflı adımlarını ve Türkiye Cumhurbaşkanı ile Kıbrıs Türk toplumu liderinin, 20 Temmuz 2021 tarihinde Kıbrıs'taki kapalı Maraş'ın daha fazla açılması hakkındaki kabul edilemez açıklamalarını şiddetle kınamış; bu eylemlerin ve Ekim 2020'den itibaren Maraş ile ilgili olarak atılan tüm adımların derhal geri çevrilmesi çağrısında bulunmuştur.

AB, Türkiye'nin AB müktesebatına ve BM Deniz Hukuku Sözleşmesi dâhil uluslararası hukuka uygun olarak, Üye Devletlerin, ikili anlaşmalar akdetme, doğal kaynaklar ile ilgili arama yapma

ve bunlardan yararlanmayı da kapsayan egemenlik haklarına saygı göstermesi gerektiğini pek çok kez vurgulamıştır. Türkiye'nin, BM Şartı'na uygun olarak, tartışmasız bir şekilde, iyi komşuluk ilişkilerine, uluslararası anlaşmalara ve sorunların barışçıl şekilde çözümüne, gerektiği takdirde Uluslararası Adalet Divanına başvurmak suretiyle, bağlı kalması gerekmektedir.

Türkiye, AB-Türkiye Ortaklık Anlaşması'na Ek Protokol'ü tam olarak ve ayırım yapmaksızın uygulama yükümlülüğünü hâlâ yerine getirmemiş olup, Kıbrıs ile arasındaki doğrudan taşımacılık bağlantılarındaki kısıtlamalar da dâhil olmak üzere, malların serbest dolaşımı önündeki engellerin tamamını kaldırmamıştır. Kıbrıs Cumhuriyeti ile ikili ilişkilerin normalleştirilmesi konusunda ilerleme kaydedilmemiştir ve Nisan 2021'deki gayriresmî görüşmeler, resmi müzakerelerin yeniden başlatılmasının önünü açamamıştır.

Mart 2021 ve Haziran 2021 AB Zirveleri, Doğu Akdeniz'de istikrarlı ve güvenli bir ortam sağlanmasının ve Türkiye ile işbirliğine dayalı ve karşılıklı çıkarları gözetilen bir ilişki geliştirilmesinin AB'nin stratejik menfaatine olduğunu hatırlatmıştır. Yasa dışı sondaj faaliyetlerinin devam etmemesi, Türkiye ile Yunanistan arasında ikili görüşmelerin yeniden başlaması ve Birleşmiş Milletler himayesinde ileri bir tarihte gerçekleştirilecek Kıbrıs meselesine ilişkin görüşmeleri göz önüne alarak, liderler AB-Türkiye ilişkilerinde daha olumlu bir dinamizmin teşvik edilmesini teklif etmişlerdir. Bu amaç doğrultusunda, liderler önceki AB Zirvelerinin sonuçlarında öne sürülen koşullara tabi olmak kaydıyla ve Doğu Akdeniz'deki gerginliğin azaltılmasının devam etmesi koşuluyla, bazı ortak ilgi alanlarında Türkiye ile kademeli, orantılı ve geri çevrilebilir şekilde işbirliği tesis etmeye hazır olduklarını ifade etmişlerdir. Liderler, Türkiye'ye yeni tahriklerden veya uluslararası hukuku ihlal eden tek taraflı eylemlerden kaçınması yönünde çağrıda bulunmuştur. Liderler, Ortak Bildiri'yi dikkate alarak, böyle bir eylem durumunda, Avrupa Birliği'nin, kendi çıkarlarını ve Üye Devletlerin çıkarlarını savunmak ve bölgesel istikrarı muhafaza etmek amacıyla tasarrufunda bulunan tüm araçları ve seçenekleri kullanma konusundaki kararlılığını bir kez daha teyit etmiştir.

Türkiye, 2019 tarihli Türkiye-Libya deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasını ve askerî anlaşmaların geçerli olduğunu ileri sürmeye devam etmiştir. AB, bunun üçüncü devletlerin egemenlik haklarını ihlal ettiği, Deniz Hukuku Sözleşmesi ile uyumlu olmadığını ve üçüncü devletler bakımından herhangi bir hukuki sonuç doğurmadığı kanaatinde.

Ekonomik kriterlere ilişkin olarak, Türkiye ekonomisi çok ileri düzeydedir ancak rapor döneminde ilerleme kaydedilmemiştir ve ekonominin işleyişine ilişkin ciddi endişeler devam etmektedir. Yetkili makamlar, iç talebi canlandırmak ve Covid-19 küresel salgınının neden olduğu ekonomik etkileri yumuşatmak amacıyla büyük ölçüde ve geniş kapsamlı bir dizi önlem almıştır. Bunun sonucunda, ekonomi daha 2020'nin üçüncü çeyreğinde kriz öncesi seviyelere ulaşarak, krizden süratle çıkmıştır. Krize karşı verilen güçlü bir politika yanıtına rağmen, kurumsal ve politika koordinasyonuna ilişkin zayıflıklar yetkili makamların eylemlerinin güvenilirliğini ve etkinliğini zayıflatmış ve dengesizlikler artmıştır. Doğrudan mali destek tedbirleri, sosyal ve iş gücü piyasası zorlukları göz önünde bulundurulduğunda oldukça sınırlı kalırken, makroekonomik politika bileşimi, kredi kanalına çok fazla dayanmıştır. Geçen yılki güçlü parasal genişleme lirayı zayıflatmış, enflasyonu ve dolarizasyonu artırmış ve portföy çıkışlarını tetiklemiştir. 2019'da, cari işlemler açığının kapanması kısa ömürlü olmuştur ve dış dengesizlikler önemli bir kırılma olmaya devam etmektedir. Para politikası 2020 sonbaharında sıkılaştırılmış, ancak Merkez Bankası Başkanı'nın atanmasından sadece dört ay sonra Mart 2021'de aniden görevden alınması finansal piyasa istikrarsızlığına yol açmış ve bu durum, yetkililerin enflasyonu düşürmeye yönelik taahhütleri konusunu tartışmalı hâle getirmiştir.

Kurumsal ve düzenleyici ortam daha da zayıflamıştır ve öngörülebilirlik, şeffaflık ve düzenlemelerin uygulanması ile ilgili sorunlar kalıcı olmaya devam etmiştir. Piyasadan çıkış hâlâ maliyetli ve yavaştır. Kayıt dışı ekonomi kriz süresince daralmakla birlikte, hâlâ ekonominin büyük bir bölümünü oluşturmaktadır. Fiyat belirleme mekanizmalarına yönelik devlet müdahaleleri devam etmektedir. Devlet destekleri mevzuatı uygulama, icra ve şeffaflığa dair uygun kurallardan yoksundur. 2020 sonbaharına kadar gevşek para politikası ve olumlu düzenleyici tedbirlerle desteklenen banka kredileri, özellikle kamu bankalarının teşvikiyle güçlü bir şekilde büyümüştür. Bankacılık sektörünün sermaye yapısı, yeniden yapılandırma ve diğer kriz azaltıcı tedbirler sayesinde iyi kalmaya devam etmiştir. Kovid-19 küresel salgınının, iş gücü piyasası ve yoksulluk üzerinde derin olumsuz etkileri olmuştur. İş bulma umudu kalmayarak iş aramaktan vazgeçenlerin sayısı önemli ölçüde artmış ve istihdam düzeyleri birkaç yıl önce buldukları düzeyin bir hayli altına düşmüştür. Kadınların iş gücü piyasasına katılımı ve istihdamı oldukça düşük seviyelerde kalmaya devam etmiştir. İstihdam, eğitim ve öğretimde olmayan genç nüfusun oranı artmıştır.

Türkiye, Birlik içindeki rekabet baskısı ve piyasa güçleri ile baş edebilme kapasitesi bakımından iyi düzeyde hazırlıklı olup, sınırlı ilerleme kaydetmiştir. Eğitime erişimin iyileştirilmesinde kaydedilen bazı ilerlemelere rağmen, eğitim sistemi ile iş gücü piyasası ihtiyaçları arasındaki uyumsuzluklar devam etmektedir. Araştırma ve geliştirme harcamaları, yavaş bir hızda artmaya devam etmiş ancak hükûmetin belirlediği hedefin oldukça altında kalmayı sürdürmüştür. Olumlu finansman koşulları ve imtiyazlı kredilerle desteklenen yatırım faaliyetleri 2020'de toparlanmıştır. Enerji arzı kaynaklarının çeşitlendirilmesi ve yenilenebilir enerji sektörünün geliştirilmesi konusunda ilerleme kaydedilmiştir. Yerli katkı gerekliliği uygulamalarının genişletilmesi endişe yaratmaya devam etmiştir. Türkiye, Gümrük Birliği kapsamındaki yükümlülüklerinden büyük ölçüde sapmış olmasına rağmen, AB'nin, Türkiye'nin dış ticaretindeki görece payı biraz artmıştır.

Üyelik yükümlülüklerini üstlenebilme yeteneği bakımından Türkiye'nin AB müktesebatıyla uyumu çok sınırlı kalmış ve daha çok amaca özel bir temelde sürdürülmüştür.

İç Pazar grubu, Gümrük Birliği'nin iyi işleyişi ve Türkiye'nin AB'nin tek pazarına entegrasyonu için kilit niteliktedir. Türkiye, malların serbest dolaşımı alanında iyi düzeyde hazırlıklıdır. Türkiye, "Yeni ve Küresel Yaklaşım" kapsamındaki AB teknik mevzuatına uyum sağlamaya devam etmesine rağmen, Gümrük Birliği'nin iyi işlemesine engel olan ticarete teknik engeller sürmektedir. İşçilerin serbest dolaşımı ile iş kurma hakkı ve hizmet sunumu serbestisi alanlarında hazırlıklar, birçok mesleğin AB vatandaşlarına kapalı olması nedeniyle erken aşamadır. Türkiye, mal varlığı ve gayrimenkul ediniminin önündeki önemli engellerin devam etmesi nedeniyle sermayenin serbest dolaşımı konusunda kısmen hazırlıklıdır. Türkiye, kara paranın aklanması ve terörizmin finansmanı ile mücadeleyi düzenleyen yasal çerçevesini iyileştirmiştir. Türkiye, Kovid-19'a karşı uyguladığı güçlü aşılama kampanyasının da gösterdiği gibi, tüketicinin ve sağlığın korunmasına ilişkin mevzuat uyumunda iyi düzeyde hazırlıklıdır. Ancak, her iki alanda da, idari kapasitenin güçlendirilmesine, paydaşlar arasında istişareye ve eşgüdümüne ihtiyaç vardır. Türkiye, rekabet politikası alanında belirli düzeyde hazırlıklıdır. Kurumsal altyapı hâlâ tamamlanmamış olup, devlet desteklerine ilişkin uygulama kuralları ile yürütme ve şeffaflık konusunda eksiklikler sürmektedir. Rekabetçilik ve kapsayıcı büyüme grubunda, ekonomi ile bağlantılı fasıllarda çoğunlukla gerileme olmuştur. Bu durum özellikle, Türkiye'nin, AB'nin sanayi politikası ilkelerine uygun olmayan tedbirler alması nedeniyle işletme ve sanayi politikası ile Merkez Bankası üzerinde yoğunlaşan siyasi baskıyı yansıtan ekonomik ve parasal politika konuları bakımından geçerlidir. Ayrıca, sendikal hakların kısıtlanması, gerçek anlamda sosyal diyalog eksikliği ve süregelen kayıt dışı ekonomik faaliyet düzeyleri ile bağlantılı olarak sosyal politika ve istihdam alanında gerileme olmuştur. Vergilendirme alanında, Türkiye kısmen hazırlıklıdır ancak vergi oranlarının sıklıkla

değiştirilmesinden kaçınan ve tüm AB Üye Devletleriyle vergi konusunda bilgi değişimini sağlayan açık bir stratejiye ihtiyaç vardır. Türkiye, gümrük birliği alanında iyi düzeyde hazırlıklı olmaya devam etmiştir, ancak gümrük birliğinin uygulanması da dâhil, sınırlı ilerleme kaydetmiştir. Türkiye, AB-Türkiye Gümrük Birliği'ne ilişkin yükümlülüklerinden sapma göstermeye devam etmiştir; bu durum çok sayıda ticari sorunu daha da artırmıştır. Türkiye, bilgi toplumu ve medya alanında belirli düzeyde hazırlıklıdır. Yetersiz rekabet, medya sahipliğindeki yoğunlaşma ve düzenleyici makamların bağımsız olmaması nedeniyle bu alandaki gerileme devam etmiştir. Türkiye'nin bilim ve araştırma alanındaki hazırlıkları çok ileri düzeydedir ve ulusal araştırma ve yenilik kapasitesini artırmaya yönelik bir eylem planının uygulanması ve bunun Avrupa Araştırma Alanı (ERA) ile uyumlaştırılması devam etmiştir. Türkiye, eğitim ve kültür konusunda kısmen hazırlıklıdır ve kız çocuklarına ve dezavantajlı grupların çocuklarına özel önem verilerek kapsayıcı eğitimin daha fazla geliştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Yeşil Gündem ve Sürdürülebilir Bağlantısallık ile ilgili olarak, Türkiye, taşımacılık ve enerji politikaları alanında kısmen hazırlıklıdır. Bulgaristan sınırını İstanbul'a bağlayan Halkalı-Kapıkule demir yolu hattının yapımının devam etmesi dolayısıyla Türkiye, enerji ve taşımacılık ağlarında bazı ilerlemeler kaydetmiştir. Türkiye, çevre ve iklim değişikliği alanında belirli düzeyde hazırlıklıdır ve hem azaltım hem de uyum ile ilgili olarak, çevre ve iklim konusunda önemli sınamalarla karşı karşıyadır. İklim değişikliği ile ilgili Paris Anlaşması'nın onaylanması, atık yönetiminde ve atık su arıtımında kapasitenin artırılması ve mevzuat uyumu dâhil olmak üzere, bazı ilerlemeler kaydedilmiştir ancak uygulama ve yürütme zayıf kalmaya devam etmektedir. Türkiye'nin; Paris Anlaşması uyarınca ulusal olarak belirlenmiş katkısını artırarak, uzun vadeli stratejik karbonsuzlaştırma ve uyum planları ile bunları ulusal düzeyde yansıtabilecek olan gerekli mevzuata yönelik çalışmalara devam etmesi gerekmektedir. Kaynaklar, tarım ve uyum grubu ile ilgili olarak Türkiye, tarım ve kırsal kalkınma alanında belirli düzeyde hazırlıklıdır. Bununla birlikte, Türkiye'nin tarım politikasının AB ortak tarım politikasına ana ilkelerinden uzaklaşması nedeniyle rapor döneminde gerileme olmuştur. Türkiye, gıda ürünleri için AB'nin önde gelen bir ihracatçısıdır ve gıda güvenliği, veterinerlik ve bitki sağlığı politikası alanında sınırlı ilerleme kaydetmiştir. Türkiye'nin AB standartlarını ve özellikle pestisit kalıntılarına ilişkin olanları karşılaması konusunda daha fazla ilerleme kaydetmesi gerekmektedir. Su ürünleri kanununun uygulanması, kaynaklar ve filo yönetimi ile denetim ve kontrol bakımından, balıkçılıkta iyi düzeyde ilerleme kaydedilmiştir. Türkiye, bölgesel politika ve yapısal araçların koordinasyonu konusunda kısmen hazırlıklıdır. Genel olarak, özellikle IPA II fonlarının kullanımının hızlandırılması ve bazı yapısal zayıflıklarının giderilmesi konusunda bu alanda bazı ilerlemeler kaydetmiştir. Türkiye, mali ve bütçesel hükümler alanında belirli düzeyde hazırlıklıdır ve rapor döneminde, idari kapasitenin güçlendirilmesi ile öz kaynaklar sisteminin doğru bir biçimde uygulanmasına yönelik kurallarının oluşturulması konusunda sınırlı ilerleme kaydedilmiştir.

Türkiye, dış ilişkiler alanında, özellikle Ortak Gümrük Tarifesi'nden ve ortak ticaret politikasından sapmalara devam etmesi nedeniyle, kısmen hazırlıklıdır. AB-BK arasındaki anlaşmayı müteakip, BK ile bir ticaret anlaşmasını başarıyla akdederek rapor döneminde sınırlı ilerleme kaydetmiştir. Türkiye, dış, güvenlik ve savunma politikası alanında belirli düzeyde hazırlıklıdır. Türkiye'nin giderek daha iddialı olmaya başlayan dış politikasının AB'nin, ortak dış ve güvenlik politikası kapsamındaki öncelikleriyle ters düşmesi nedeniyle, dış ve güvenlik politikasına yönelik siyasi diyalog çerçevesinde gerileme olmuştur.

Genel olarak, birçok alanda, AB müktesebatı ile mevzuat uyumu konusunda önemli ilave çabalara ihtiyaç duyulmaktadır. Tüm alanlarda, uygulama ve yürütme konusunda kayda değer iyileştirmeler gerekmektedir. Düzenleyici makamların bağımsızlığının sağlanması ve idari kapasitenin geliştirilmesi, daha fazla ilerleme kaydedilmesi açısından kilit öneme sahiptir.